

prijedloga svakako se ne može očekivati u bližoj budućnosti, već zbog financijskih razloga, ali značajno je već njihovo iznošenje. Daljnja stručna i javna rasprava o tim pitanjima mogla bi samo koristiti hrvatskoj historiografiji.

Tomislav Markus

IVO PERIĆ, Mladi Supilo, Školska knjiga, Zagreb, 1996., 232 str.

Franjo Supilo (1870.–1917.) pripada skupini hrvatskih političara koje je krasio izraziti osjećaj za političku akciju. Premda je po mjestu rođenja, obiteljskom okruženju i razini obrazovanja bio tipični 'outsider' u tradicionalnom društvu Habsburške monarhije, ipak je nevjerojatnom energijom i talentom uspio vrlo brzo postići ugled na širim prostorima. Njegove koncepcije odigrale su važnu ulogu u povijesti hrvatskoga naroda i čitavoga područja jugoistoka Europe. Zbog svega toga objavljivanje djela o Supilu vrlo je važno za upoznavanje političkih prilika koje su vladale u hrvatskim zemljama krajem 19. i početkom 20. stoljeća.

Do sada je objavljeno više radova koji su se bavili neposredno ili posredno Supilovim djelovanjem. Mnogi hrvatski povjesničari, književnici i političari, poput Vase Bogdanova, Josipa Horvata, Dragovana Šepića, Bogdana Radice ili Miroslava Krležu, uočavali su u Supilu karakteristike izvanrednoga političara. Izraze dubokoga poštovanja izražavali su i inozemni suvremenici poput R. W. Seton-Watsona, H. W. Steeda ili G. Ferrera. U povijesti su zabilježene i drugačije ocjene. Za Ivu Pilara ili Vinka Kriškovića očito je da Supilo u svojoj zreloj fazi djelovanja nije shvatio kako usko savezništvo sa Srbijom i balkanska orijentacija nemaju nikakve perspektive za nacionalni razvitak Hrvata.

Povjesničar Ivo Perić (rod. 1930.) svakako spada u red onih koji visoko cijene Supila. U ovoj knjizi posvetio je istraživačku pozornost »prvoj fazi« Supilova života, koja možda nije toliko kontroverzna koliko je najmanje istražena. Njegovo djelo podijeljeno je u dvije cjeline. Prvi se dio sastoji od autorovog teksta koji pomno prati Supilovo djelovanje do odlaska iz Dubrovnika. Drugi dio sadrži izabrane članke koju su tiskani u pravaškome listu *Crvena Hrvatska* gdje je Supilo (1891.–1899.) bio spiritus movens svih zbivanja.

Perić je dosljedno istražio sve podatke o Supilovom porijeklu, njegovom obrazovnom podizanju, uključivanju u politički život dubrovačkoga kraja i utjecaju na razvoj dalmatinskog pravaštva. Vrsna je strana autora što je pregledno i jasno opisao političke okolnosti koje su utjecale na formiranje mladoga Supila. U nizu poglavlja on je obradio stajališta raznih političkih čimbenika: stanje u dalmatinskoj Narodnoj stranci, aspiracije srpskih političkih organizacija na jugu Hrvatske, fenomen Srba-katolika, autonomaštvo. Važan je i uvid u razvitak dalmatinskog pravaštva. Tamošnji pravaški pokret nastaje kasnije od onoga izvornoga u Banskoj Hrvatskoj. Dalmatinski pravaši izražavali su specifične poglede na pojedine političke i gospodarske probleme koji su bili odraz podijeljenosti hrvatskih zemalja. Takve nijanse odrazile su se i u Supilovim nazorima. Brojni citati, koje donosi Perić, ističu kako je mladi Supilo imao rezerve prema određenim pogledima i potezima Ante Starčevića. Štoviše, izrazita sklonost prema kritičkim razmatranjima dovela je Supila u vrijeme pravaškoga raskola 1894. do zaključka da su »naši prvaci postali nesposobni da nas vode i izgubili pravo da tumače načela

stranke prava« Mladi je Supilo tako pokazao da kod njega prevladava dimenzija kritičnosti prema autoritetima. Istodobno, on je imao dovoljno ambicija da i sam pokuša djelovati na usmjeravanje političkih akcija.

»Supilovo pravaštvo, kako to pokazuje Perićeva analiza, potvrđivalo se u uređivanju političkoga lista *Crvena Hrvatska*. I to u vremenu kada je hrvatska nacionalna ideja u Dubrovniku doživljavala teške izazove. Naime, 1890. godine dubrovačka općina pala je u ruke srpsko-autonomaške koalicije, čime se još više suzio prostor za djelovanje »političkih« Hrvata. Perić je nizom navoda pokazao da su srpske i autonomaške pretenzije bile protuhrvatske. U takvim okolnostima Supilo je politički dozrijevaio. Već na samome početku on je odobravao strategiju »sloge dubrovačkih narodnjaka i pravaša kao uvjeta za uspjeh dalje političke borberealniji tok razmišljanja« koje se, prema autoru, očitovale u prijelazu iz »pravaškoga integracionog okvira« u »narodnjački integracijski okvir« Supilo smatrao da se ujedinjenje i samostalnost hrvatskog naroda neće moći ostvariti samo težnjama hrvatskog narodajedan narodma Srbima i jugoslavenskoj državnoj ideji pokazuju da Supilo nije bio u dugoročnom smislu precizan prorok. No, to nimalo ne umanjuje njegovu veliku ulogu u političkom životu. Na kraju krajeva, upravo je Supilo već u ranoj fazi svoga političkoga razvitka uspio vratiti dubrovačku općinu u 'hrvatske ruke' (143.). Taj uspjeh morale su mu priznati sve stranke hrvatske nacionalne orijentacije pa makar bile i suprotnih ideoloških shvaćanja.

U pogledu hrvatskih integracijskih razmišljanja Supilo je zagovarao koncenus predstavnika svih hrvatskih zemalja i stranaka. Njemu je uspjelo razviti dobre odnose s vodstvima većine drugih stranaka. Očito da je u toj prvoj fazi Supilo stekao osjećaj za politički dogovor, koji je svoju afirmaciju doživio s politikom novoga kursa.

Uočljivo je da je Perić iskusan pisac koji znade približiti čitatelju svu slojevitost problematike hrvatskoga društva u razdoblju dualističkoga ustrojstva Austro-Ugarske Monarhije, kada se permanentno tražio politički izraz za ostvarenje raznih nacionalnih i demokratskih interesa. S obzirom na kasnije Supilove stavove, ostaju pred istraživačima i dalje neke nepoznanice. Naime, poznata je Supilova odanost liberalizmu i antiklerikalizmu iz kasnijih razdoblja političkoga razvitka. No, on je 1900. godine podržao hrvatski katolički sastanak i političko vodstvo episkopata u životu hrvatske oporbe. Koji su razlozi da je Supilo do početka stoljeća poštivao vrhovne katoličke krugove, da bi nakon toga postao njihov kritičar? Nadalje, Supilo je u svojoj dubrovačkoj fazi zagovarao federalističko ustrojstvo Habsburške monarhije, da bi kasnije, uvjeren da se stanje ne može popraviti, postao jedan od glavnih rušitelja toga višenacionalnog sklopa (107). Kako je i pod kojim okolnostima Supilo promjenio mišljenje? I za bosansko pitanje pisao je 1897. godine da je najbolje rješivo u okviru Habsburške monarhije (218) da bi kasnijim govorima u Hrvatskom saboru iznosio drugačije poglede. Jesu li spomenuti Supilovi pogledi bili odraz oportunitizma, trenutačna vjera u mogućnost unutarnjeg reformiranja države ili stvar taktiziranja?

Zbog spomenutih prijevornih pitanja bilo bi za hrvatsku historiografiju vrlo bitno da objavi jednu monografiju o cjelokupnom Supilovom opusu: od prve do zadnje faze, od radikalnog pravaštva do jugoslavenskih koncepja koje su zadržavale hrvatske nacionalno-državne elemente. Budući da je položio ishodišnu kariku u lancu, nadamo se da će autor nastaviti jednakim žarom proučavati i ostale Supilove faze, koje je i sam naveo u uvodnom pristupu: razdoblje 1900.–1914., kada je Supilo uređivao »Novi list« i pokrenuo novokursašku akciju, zaključno s razdobljem emigrantske djelatnosti (1914.–1917). Tako bi se rasvijetlio kompletni Supilov lik unutar tegobnog političkog razvoja hrvatskoga naroda.

Stjepan Matković